

spremenljivi opredelitvi njihove ženskosti, se s tem prenavlja pogled, uprt v vzgojne sisteme, njihova načela in njihove prakse« (str. 506). Kljub vsemu bi lahko Michelle Perrot očitali dejstvo, da se s pisanjem ženske zgodovine nikakor ne uspe znebiti kategorije »Ženska« kot nekaj esencialnega in univerzalnega, čeprav to vztrajno zanika. Po drugi strani pa je nujno, da obstaja delo, kot je Ženske ali Molčanja zgodovine, kakor tudi njena obsežnejša raziskava *A History of Women in the West*, ki jo je urejala skupaj z Georgesom Dubyjem, saj prenavlja preteklost človeštva, da le ta ni več reducirana zgolj na velika dejanja moške polovice prebivalstva.

Lilijana Burcar v nasprotju z Michelle Perrot svojega pristopa ne preizpraša, ne prepušča se dvo- mu, temveč na problem ženskega vprašanja samozavestno odgovarja s socialističnim feminizmom. S tem razmislekom seveda sega globlje v probleme družbe kot sodobni liberalni feminizem, ki svoje privrženke išče med pop zvezdnicami ali bogatimi političarkami in poslovnimi ženskami, katerih vloga v družbi je pravzaprav nenehna reprodukcija že ustaljenih patriarhalnih vzorcev. A čeprav se je prepad med moškim javnim udejstvovanjem in žensko zapiranje v sfero zasebnega poglobil prav po francoski revoluciji in z vstopom kapitalizma v buržoazno družbo, se njegove korenine razraščajo veliko globlje v preteklost. Socializem je s svojimi ekonomskimi predpostavkami vsekakor prava pot do emancipacije, a če že bijemo boj proti kapitalizmu, ne smemo pozabiti še na hkratni boj proti patriarhatu. Kako spodmakniti tla kapitalizmu, ki se je s svojimi triki tako globoko usidral v naš vsakdan, in kako hkrati spodmakniti tla patriarhatu, ki vrsto let manjvrednost žensk postavlja na status resnice? Michelle Perrot s svojim poglobljenim pregledom ženske zgodovine in Lilijana Burcar z natančno analizo patriarhalnih značilnosti kapitalistične družbe predstavljata v našem prostoru pomemben prispevek k feministični teoriji. A vzporedno s tem je treba nujno pod vprašaj postaviti še kompleksnost kapitalističnega sistema samega in njegove integracije patriarhalnih vzorcev, saj teh dveh struktur prav zaradi njunega nenehnega prepletanja nikakor ne moremo in ne smemo ločiti, zato pa lahko na preproste in enoznačne odgovore kar pozabimo.

Literatura

Arruzza, Cinzia (2016): Nevarna razmerja. Ljubljana, Sophia.

Renata Šribar

Stanislava Chrobáková Repar: Agonija smisla: premišljevanja o civilizaciji bogatih barbarov, propadu (med)kulturnih izbir, feminističnem oplajanju – in vztrajanju. Ljubljana: KUD Apokalipsa, 2015.

191 strani (ISBN 978-961-6894-72-2), 15 EUR.

Uvodna refleksija, v kateri se deloma poistovetim z avtorico. Imeti v obravnavi knjižico, ki že s sivomodrimi toni ovitka, naslovom in dimenzijo neznačilne pisemske ovojnice ter imenom založbe kaže na vsebino, »zagatno« za domačijsko prebivalstvo, po poklicih razumljeno kot intelektualno. Pametna tujka in tujec, katerima je Slovenija druga domovina, si drzneta izreči več, kot veleva vladajoča norma izrekljivega: Stanislava Chrobáková Repar in Carlos Pascual¹ govorno posegata v strukturiranje kulturniških in razumniških krogov na način osebnih zgodb, nastajajočih v t. i. zdrsih,

1. Oba, avtorica in avtor, brezkompromisno in skorajda onkraj primerjave z domačijskimi teksti secirata situacijsko, strukturno in sistemsko razumniško-kulturniško sfero na Slovenskem. Druži ju še za naše kraje manj običajno prepletanje osebno-intimnega z družbeno-kulturnim in političnim. Avtoričin pristop podrobneje navajamo tu, s primerom Pascualovega kritičnega tekstovnega univerzuma sem se sama v odobravanju seznanila l. 2015; gl. Carlos Pascual (2015).

(so)odgovornih za medosebne odnose v kulturi in upravljanje z javnimi zadevami. Tvorno je, da ju imamo, četudi se znata naveličati utrujajočih kulturniških in družbeno-kulturnih konstrukcij slovenstva kot pripadnosti nacionalni državi; med njimi morda še najbolj tiste, ki veleva posekati po svoje rastoče drevo. Stanislava Chrobáková Repar se je že odločila za daljši delovni in samorefleksivni oddih na Finskem. Kot urednica literarnega mesečnika Romboid, ki ga izdaja Združenje organizacij pisateljev Slovaške (AOSS), je ponovno delovno kar temeljno zavezana Slovaški. Njeno predhodno, literarizirano, *faction* avtobiografsko delo *Slovenka na kvadrat* uvede manj znani slovenski pregovor: »To, kar tujec obelodani, ga tudi pokoplje.« Navidezna demokracija neoliberalizma in duhamorni hiperkapitalizem temeljita na prikritih obsodbah in eksekucijah. »Prostovoljni umik« prikriva manko ustrežnejšega izraza za onemogočanje, podobnega, kot je v sferi politike »odstopiti koga/katero«. Da postajamo tudi domačini in domačinke tuji lastni deželi in s tem objekt izgonov z delovnih področij, je skromna tolažba; peza nima enake mere; nas tolažita materni jezik in vrojenost v socialne mreže. Delo v fokusu, *Agonija smisla*, govori o pezah; to, kar sta na strani oblasti produkcija ter obnavljanje zagatnosti sistemov in struktur, je za ljudi težko breme; na plečih avtorice je zgoščeno do absurda. Kot recenzentka sem lahko v določenih delih individualnega prepredanja izkušnje in vednosti emična, pogosto umeščena na tisto družbeno-kulturno lokacijo, kjer postanejo delovna razmerja neznosna – »drseče pobočje« diskriminiranja, s katerega se kotali vse večja »snežena kepa« stigem, izrazov, ki nekonformistični osebi pripisujejo »konfliktnost«, »negativizem«, »nesodelovanje«, celo »histerijo«. Uporabljeni metafori potemtakem nista primerni le v tematiziranju položaja in možnosti žensk v sferi dela, temveč prav tako ilustrirata druge diskriminacijske vozle; ti vključujejo hierarhično nižje poklicne položaje in/ali pripadnost manjši instituciji, »previsoko« starost ali »preveliko« mladost, navsezadnje tudi tisto »osebno okoliščino«, ki jo pojmem kot nujo po izgovarjanju določenih dejstev – torej tistih dokazljivih zadev, ki kažejo na sistemske in strukturne nepravilnosti. Te je možno najbolje videti brez neoliberalnih olupševanj kot golo resnico zgolj z določene perspektive oziroma, s feministično epistemologijo, v okviru »umeščene vednosti«. ²

Hannah Arendt v analizi stalinizma v svojih *Izvorih totalitarizma* najdeva pglavitni mehanizem totalitarističnega onesposabljanja celostnosti (tj. integritete) ljudi, ki je deklarirana človekova pravica: zanemarjanje, zanikanje dejstev, ki učinkuje na materialne možnosti ter psihično kapaciteto posameznice in posameznika. Tudi s tega refleksivnega mesta lahko izpeljemo strateško zapoved o opisovanju in analizi konkretnih situacij, skupaj z vpletenimi osebami in lastnim doživljanjem. Četudi zaznamovana s subjektiviteto, ki jo »umeščena vednost« vključuje transparentno, ne da bi jo maskirala s fantazmatsko »objektivnostjo« interpretacije, je vsaka hierarhična medčloveška situacija pomenljiva za široko občestvo. Politična strategija upora privzame umetniški, avtoetnografski ali feministični avtobiografski pristop, skozi katerega je konkretnost razumljena v posplošitvi kot ena izmed možnih matric bivanja. Tekst skozi doživljanje prejemnice in prejemnika postane točka identificiranja – četudi skozi delna poistovetenja in momente zanikanja z zakasnelim prepoznavanjem. Kjer ni možnosti racionalnega dialoga z oblastjo, se upornost množi z empatijo in emičnostjo, stopanjem v čevlje drugega, druge. Prislovičnih 99 odstotkov prebivalstva Slovenije je v stanju latentne ali izražene jeze, ki jo pred aktivacijo v množični odpor aktivno zadržujejo vzbujanje strahu pred »begunskim valom«, vladine lažne oblube in nerealne ocene stanja pa *ad hoc*, kratkoročne rešitve za brezposelne. Stanislava Chrobáková Repar opisuje aktualni »nevidni totalitarizem«, za katerega velja enako kot za transparentni totalitarizem Hannah Arendt: soobstoj z njim je nemogoč (str. 54). Raztresene naokoli nas onkraj podobnega razumevanja stanja stvari in trenutkov poistovetenja nič ne družijo niti nas ne bo združil nikakršen strankarski program; s tem praznim upanjem že imamo izkušnje. Ne obeta se niti spontana prenova odnosov

2. Feministična epistemologija v sodobni, referenčni obliki v nasprotju z doktrino univerzalne objektivnosti konceptualizira delno objektivnost, ki je rezultat neizogibnega pozicioniranja v spoznavnem procesu (tudi če je to prikrito ali nezavedno).

v smeri podpore, solidarnosti in sodelovanja. Družbeno predpisovanje tekmovalnosti in borbenosti zgolj za lastno dobrobit in hitrost ponotranjenja na individualnih ravneh sta empirični dokaz, da sociološka trditev o počasnosti spreminjanja navad in naravnosti ne drži. Naravnosti in prakse posameznikov in posameznic so odvisne od interesov vladajoče družbene skupine, ki narekuje predpise in norme ter jih uteleša (ali v praksi včasih tudi zavrača, če je bilo predpisovanje in normiranje vsiljeno od zunanjih dejavnikov, denimo EU, in zanjo nesprijemljivo). Ko gre za spreminjanje položaja in možnosti žensk, so spremembe počasne, ko gre za večanje osebnih koristi privilegiranih in njim priličenih »navadnih« ljudi, so hitre. Odgovornost za vrednote okolja je v prvi vrsti politična.

Vsako prenovo systemskega ustroja bi namreč morali izpeljati ravno tisti, ki jih vse skupaj najbolj zadeva in pesti, torej državni uradniki in politični voditelji. Res je, da glava glave ne vidi, a je kljub temu mogoče, da se uzre v zrcalu lastnega ravnanja – v območju, ki ga upravlja (str. 154).

Zahteva po »dobri« oblasti vključuje pogoj, voljo oblastnikov in oblastnic, da se uzrejo v zrcalu lastnih delovanj. Eva Bahovec v razmisleku o značilnem, androcentričnem teoretskem hlepenju po spoznanju »začetka« zapiše – podobno kot avtorica obravnavanega besedila, da »stopiti samemu sebi za hrbet« ni možno – toda nujno je reflektirati lastne predpostavke (Bahovec 2007: 11). Združeno branje misli obeh pove, da je »dobra« oblast tista, ki ima zmožnost samorefleksije glede idejnega zaledja, prepoznavnega po parcialnih, »anekdotičnih« in širših družbenih učinkih svojih ravnanj.³ In vendar se prav kmalu ta stava še ne bo izšla. V *Agoniji smisla* receptu za dobro oblast (ki naj z vrednotnim sistemom in dobro prakso prežame družbo) sledi analitični zaključek, ki govori o občem povampirjenju in nujni umiku v osamo. Beg od skupnosti (»nas«, str. 188) zna biti tudi pobeg od samih sebe v delu, neminljivo zaznamovanem s posamično skupnostjo, četudi zgolj skozi zanikanje. V tem oziru je konstruktivna strategija odmor in kontemplacija skupnostnih razmerij, vključujočih »mene«, »mojo« prisotnost, odsotnost, delovanje, naravnost. Pa nasvidenje spet v naslednji vojni, ki v aktualnosti z zadnjim filmom v nizu Vojne zvezd napoveduje iskanje ravnotežja med »dobrim« in »zlim«, torej spravljanje sveta nazaj med oba tečaja s »silo, ki se prebujata« (če naj uporabim naslov filma).

O intimi in aktualnosti. Zahteva po izhodišču v situacijskosti in aktualnosti, ki je poleg medijev zajela teorijo, se je s perečim dogajanjem, izvirajočim v spolnem nadlegovanju na kulturniški sceni julija 2016, primer Radaljac-Flisar, vtihotapila tudi v tole pisanje. Zadeva vključuje vlogo in položaj obravnavane avtorice Stanislave Chrobákové Repar na raznotere načine, od konkretnih do refleksivnih. Objava dogodka spolnega nadlegovanja urednika Sodobnosti Evalda Flisarja, ki se je nelegitimno in nelegalno lotil seksualizirati poslovni odnos z Anjo Radaljac, honorarno sodelavko v pogajanjih za nove delovne naloge, je sprožila vrsto odzivov, med drugim tudi odstop Flisarja z mesta predsednika SC PEN. Prav tu v dvojni vlogi zelo konkretno vstopi Stanislava Chrobáková Repar – kot soustanoviteljica MIRE, odbora žensk SC PEN in kot zasebna dopisnica tega kroga, ki z navedenega položaja nastopi s »politično nekorektno« izjavo glede delovanja Sodobnosti in Evalda Flisarja. To pismo, skupaj z zahtevo MIRE po Flisarjevem sprejemanju odgovornosti, je bilo po njegovi trditvi razlog, da se je dejansko odločil za odstop s SC PEN-ovega predsedniškega

3. Percepcijo in učinke »nemodre« oblasti je značilno utelesil kolega, ko je v vidnem stanju zadovoljstva izjavil, da bo poskrbel za študentko, ki naj bi določeni znanstveni dogodek snemala brezplačno. Kontekst, tj. trud za enake možnosti žensk pri znanstvenem delu, je naredil zadevo še bolj absurdno, o čemer je pričal tudi smeh iz zadrege prisotnih. Kar razumemo kot izkoriščanje osebe v podrejenem položaju, je oseba v funkciji direktorja in profesorja očitno razumela kot ugodnost svojega položaja, s katerega lahko »pomaga« na račun študentke klestiti stroške, verjeli ali ne, pristojnemu ministrstvu. Primer je paradigmatki z več prepletenimi perspektivami, spolno, starostno, perspektivo oblasti-moči, dela in vrednotnega sistema.

položaja, četudi ga je k njemu neposredno in najprej pozval apel, prihajajoč skupaj s sopodpisanimi z Airbeletrine.

Problematika kliče k vpogledu s pomočjo misli iz obravnavanega dela. Te se kar scela vežejo na navedeni primer; razpirajo se v kontrapunktu s konstruktom univerzalne resnice in v ritmu »parcialnih resnic«: osebna intima in javno, spol in kultura, kulturna produkcija, delo in oblast. Najprej: osebnoizpovedno oziroma intimno je element neformalnega, žanrsko komentatorskega elektronskega pisma, ki ga je avtorica poslala kolegicam iz MIRE. Sem sodi tudi sporna izjava, ki jo navaja Flisar kot višek nekorektnosti in v dokaz, da osebe, ki so od njega zahtevale odgovornost in integriteto, same ne delujejo konsistentno. Stanislava Chrobáková Repar v svojem internem pismu zapiše, da bi bilo zaradi načina delovanja Evalda Flisarja najbolje pobruhati njegova vrata v prostorih PEN-a. Naknadno, v odzivu na izstopno »deklaracijo« Evalda Flisarja, še pove, da se je njena politično nekorektna izjava implicitno nanašala na frazem »jokati na vratih«. Res, bila bi tudi žaljiva, če bi bila izrečena neposredno osebi in morebiti celo sodno označena kot kazniva, če bi bila javna. Toda izjava v internem krogu in brez dejanskega pozivanja k škodljivemu dejanju nad stvarjo (ne nad osebo neposredno) je bila več kot očitno izraz nemoči in jeze obenem ter faktično neškodljiva za kogarkoli, razen za izrekajočo se, in sicer zaradi nenadnega porasta adrenalina, ki se ni mogel sprostiti na ustreznem mestu. Če analiziram zadevo z vidika performativnosti govora, gre za politično nekorektno frazo v osebni komentatorski korespondenci (ki jo lahko razume drugače le um kakšne avtoritarne osebe, ki bi si želela biti utelešeni panoptikum). Primerjati jo z verbalnim spolnim nadlegovanjem, ki je samo po sebi kaznivo dejanje, je potemtakem nelegitimno, še posebej ker gre za javno zavajanje z interpretacijo. Pogled s perspektive moči tudi pokaže na neprimerljivo naravo dejanj: v obeh situacijah (*vis-à-vis* Radaljac in C. Repar) je Evald Flisar hierarhično višje pozicioniran: je urednik, ki se s honorarno sodelavko dogovarja o sodelovanju in jo spolno nadleguje – in v primeru MIRE tako urednik, ki s svojimi politikami lahko vpliva na pozicioniranja drugih, sorodnih publikacij⁴ kot predsednik SC PEN, ki ima pomembno vlogo v slovenskem kulturniškem publiciranju. V obeh primerih, a še posebej v drugem gre za situacijo, ki jo z *Agonijo smisla* umestimo v razmerja nacionalnih kulturnih politik in njihovih nosilcev, nosilk ter delitve na osi nacionalne, tj. »državne« kulture na enem in njenega alternativnega roba na drugem koncu osi. Vplivno doumevanje kakovosti je povezano z vladajočim kanonom, ki je, se razume, integralni del konstruiranja navedenega hierarhičnega razmerja. Avtorica ob svojih kritičnih trditvah ne posega le po slovenskih primerih (četudi je trn v njeni peti slovenski, torej tisti, ki »njeni« založbi ob redukciji finančne podpore z oblastniškega mesta očita »nihanje kakovosti«). Eleganten uvod v kritiko Slovaške na tem področju je pismo njene matere, ki komentira slovaško državno proslavo; nadaljuje se skozi branje slovaškega kolega Zajaca, ki dekonstruira ločevanje državne in alternativne kulture ter ugotavlja, da ne gre za krizo kulture, ampak za krizo institucij na tem področju (str. 101). Kriza, na drugem mestu zapiše avtorica, je najprej kriza tistih, ki odločajo. Zaradi neoliberalizma se zgodi, da je ne glede na področje povsod enako: smisel za mnogoterost se izgublja hkrati z naraščajočim zmagoslavjem in vplivnostjo (str. 40). Najbolj deprimirajoče je, kadar so odločevalci in odločevalke na strani »navidezno družbenih angažmajev«, ki jih izvajajo z »monopolistično držo« (str. 55). Pravzaprav je sodobna državna kultura pod domnevno levo oblastjo ravno to, je trend, ki se konstituira kot tisto najbolj napredno in obenem izključujoče vse,

4. Presojanje, ali je imela avtorica v zvezi s Flisarjevimi pristojnostmi glede komisjsko izbranega in objavljenega eseja, ki je kritiziral poslovanje *Apokalipse*, delovnega domicila Stanislave C. Repar, prav ali ne, zaradi pomanjkanja vpogleda ni v moji pristojnosti. Je pa gotovo, da so gola razmerja taka, kot jih avtorica generalizira v svojem pismu članicam MIRE. Veliki, državno dobro podprti založniški projekti vs robna založništva, ki izdajajo velikim sorodne revije. Razmerje je videti nepomirljivo, saj je pripravljenost delati brezobzirno očitno večja na mestih manjše ranljivosti in možnosti biti sankcioniran.

kar se ne nosi »trendovsko«. Kriza odločujočih, ki skozi matrico védenja postaja kriza ljudi, poraja žurnalistična in teoretska preizpraševanja o zlomu humanizma ter željo po vrnitvi razsvetljeskega duha. Avtorica tu zavzema feministično-epistemološko držo, kritično izpostavlja samoumeščanje razsvetljenca izven lastnega okolja (str. 162) in opozarja, da je sodobni humanizem paravan za brezskrupulozno uresničevanje individualnih interesov (str. 169).

V obravnavi primera Flisar-Radaljac-Repar se meja med javnim in zasebnim dekonstruira sama po sebi, kaže se kot izumljena tvorba (dejansko se je zgradila z napredkom industrializacije, ko so se vrata tovarn zaprla najprej za otroško delovno silo in nato za ženske). Seksistično nadlegovanje v tradicionalnem spolnem razmerju moški-ženska se tako mnogim še vedno prikazuje kot »naraven«, »normalen« element delovne sfere in zato v primerjavi z izražanjem gneva, ki prihaja s strani ženske, zanemarljiv. Ta razcepljena percepcija, izhajajoča iz diskriminacije na osnovi spola in hierarhije poklicnih položajev, se ne konča pri kolegih. Ideja, da naj bi »spol Ž« po svojem utelešenju že nosil s sabo tudi občutek za diskriminacijo na osnovi spola in večjo družbeno občutljivost za nepravilno, družbeno nekonstruktivno delitev moči, nima racionalne osnove. V primeru Flisar-Radaljac je upravni odbor Društva slovenskih pisateljev (DSP) s svojimi prvopodpisanimi članicami (sic) v konkretni medijski situaciji nastopil proti apelom za odstop Evalda Flisarja s položaja predsednika SC PEN. Tako je skušal ščititi svojega predsednika Iva Svetino, ki je javno nekajkrat izjavil, da lahko o delovanju svojega predsednika razpravlja edino SC PEN sam. Kako pomenljivo, da so bile na prvi frontni liniji UO DSP za spremembo ženske, moški so se podpisali za njimi skupaj s predsednikom. Postavitve ni izvirala iz nekakšne etikete izven hierarhije. Izpostavile so se kot ženske, implicirano v vlogi potencialne ciljne skupine za klasično spolno nadlegovanje in hkrati očitno »nedotaknjene« ... pa v konfrontaciji z vsemi tistimi ženskami, ki smo Flisarjevo spolno nadlegovanje razumele kot to, kar faktično po zakonu je. To pozicioniranje takoj pade v oči in izzove zgroženost, recimo ji feministična zgroženost. Druga neznosna stran tega dopisa je ponavljanje Svetinovih trditev, da je razsojanje o vedenju Flisarja lahko samo interno (sic). Kot da civilna družba in njene funkcije ne obstajajo, kajti pobuda z Airbeletrine je dobila najmočnejše zaledje prav tu. Je pa res, da obstaja manko te zavesti tudi na sami Beletrini, apel bi bil v očeh javnosti diskurzivno boljši, če bi njegova koordinatorka in (so)avtorica za svojo platformo vzpostavila priložnostno civilnodružbeno skupino, ne pa svoj delovni domicil, ki je v rivalskem odnosu s *Sodobnostjo*. Kakorkoli že, v vsakem primeru je javna razprava o kaznivem seksističnem vedenju zaželeno, enako legitimem je apel, navsezadnje gre za vodilno osebo kulturniške ustanove, podprte z javnimi sredstvi ter pomembne doma in v tujini, za urednika vplivne literarne revije in znanega pisca. Stanislava Chrobáková Repar, ki ima v zadevi Flisar-Radaljac pomembno vlogo, bi pravzaprav lahko obrazložila »normalnost« poteze predstavnic UO DSP, ki so zavzele »moško« pozicijo. Jo postavila v okvir lastne vednosti o (interesnih) skupnostih žensk in njihovem razpadanju ter o nacionalnem kulturniškem bratstvu. V sferi beletristike vladajo »moško-moške« izbire, in ta »enospolni vzorec« se »najbolj ,zanesljivo' pojavlja pri kolegih (velikokrat tudi nastavljenih kolegicah, omreženih s ,pridnostjo') in institucijah, ki (še vedno) predstavljajo vrh ledene gore, ki štrli iz vode – namreč kulturo v njeni nacionalni reprezentativnosti« (str. 179). Priča še z lastno izkušnjo, nekoliko manj konkretizirano, zastrto: »nesposobnost povezovanja« (str. 183), ki jo vidi kot slovensko značilnost, velja tudi v družbenih in poklicnih skupinah marginaliziranih žensk, ki se trudijo v smeri transformiranja odnosov.

Še med ženskami, ki se trudijo iz vsakdanjega urnika pregnati absurdno tekmovalnost, je včasih stanje pripravljenosti k vzajemnemu sodelovanju ne le vprašljivo, temveč tudi zastrto, nerazčiščeno, čudno pogojeno s takšnim ali drugačnim (a vedno »senčnim«) statusom v družbi, s sumničavostjo do drugih, tudi s samopoveličevanjem, z ugovori zoper pobude, ki niso rasle na njihovem zelniku (str. 183).

Vprašanje je, koliko šans ima feministični projekt, ki ga povzema Judith Squires: izvajanje treh strategij žensk. Te ustrezajo dojemanju sfere političnega kot institucionalističnega (strategija vključitve), etičnega (strategija obrata) in kritičnega (strategija premostitve):

1. Večja vključenost žensk v javno, institucionalno dojetje političnega;
2. obračanje fokusa instrumentalističnega in institucionalističnega dojetja političnega – razširiti ga je treba z zornim kotom, ki so ga ženske razvile v zasebni sferi;
3. premeščanje meje med javnim in zasebnim, med konfliktom in sposobnostjo, da bi ustvarili bolj heterogeno in kritično dojetje političnega (Squires 2009: 68).

Proti toku, a vendar k izteku. Lucidnost avtoričinega vpogleda v družbeno-politično okolje s poudarkom na sferi kulture in posebej založništva se tke skozi točno in duhovito izrazje, načitano in pogosto zaradi priučenosti slovenščine tudi samoniklo. Stanka Chrobáková Repar vrednotno preobrne pustolovske romaneskne junake za potrebe novejša interpretacije načina delovanja sodobne oblasti, tj. »vladnosti«. Junak, ki izziva vladajoči red, postane »junak« oziroma antijunak, ki ta red utrjuje. Na področju knjige, založništva in avtorstva je predmet njene analize tudi upravljanje s Svetovnim dnevom knjige v Ljubljani (31. 3. 2011–1. 4. 2011). Opisuje druženje odgovornega s »pustolovskimi naturami«, ki jih nič ne moti »razkorak med besedami in dejanji /.../, med prikazovano in resnično realnostjo« (str. 154). Po položajih tako rekoč praviloma posegajo storilci nelegitimnih, tudi nelegalnih dejanj, ki uničujejo ustvarjalna življenja in načenjajo njihovo eksistenčno bit. In jih ni, ki bi jim za ta dejanja sodili, niti z javno besedo ne. Zato velja hotena nevednost glede delovanja oblasti; tiste, ki si drznejšo/-mo vedeti, obvladuje nemoč glede možnosti javnega priziva. Javni interes ni postavka v igri, če nekoliko parafraziram zastavljeno trditev, da se oblast »samoservisira« (str. 158–159). In kaj natančno to pomeni z oblastniške perspektive: »/S/tvar si zamisliš, jo odobriš, podpreš (iz t. i. skupnih virov ...), jo izpelješ, oceniš, pohvališ in še na(d)gradiš z nadaljevanjem.« Tako deluje oligarhija s svojim zaledjem. K pričujoči kritiki je smotno pristaviti dva poudarka, enega, ki je v skladu s feministično epistemologijo, in drugega, ki je prispevek tega teksta. Idejni izvori delovanja samopašne in samozadostne oblasti so v promoviranem razsvetljenstvu. Toda »razsvetljenec« se spoznavno ne more ugledati v lastnem okolju; če je to, denimo, multikulturno, mu raznolikost spajanja in razklapljanja etničnih kultur ni prezentna oz. mu zaradi zornega kota, kjer tiči njegova absolutna resnica,⁵ noče in ne sme biti prezentna navkljub zagovarjanju multikulturnosti (str. 162). Obenem se pod krinko »občečloveškega humanizma« odvijajo zainteresirane dejavnosti elit (str. 169).

Drugi fokus, ki se stika s predhodnim, je tematizacija spola. Je prav tako precizno analitična – vendar včasih opotekajoča se po zdrsljivem terenu feministično teoretskih struj. Mestoma je tako zaznamovana s časom nastanka, ki kaže na avtoričino osvajanje študijev spolov. Vsa jedrna poglavja so sestavljena iz že objavljenih tekstov, ki datirajo od leta 2003 naprej. Dovolj je, denimo, misliti samo o »spolih« in opustiti pridevnike »biološki« in »družbeni« ali »kulturni«. Naj ta klasifikacija ostane področnim evropskim strategijam, namerno in nenamerno capljajočim za teorijo. Pravzaprav avtorica tudi sama večkrat opozarja na spornost mišljenja znotraj kategoričnih nasprotij (»vladavina logocentrizma, ujetega v nasprotja«, »neproduktivna in množeča se razpetost med nasprotji«, str. 94), med ostalim v navezovanju na »pisavo žensk« in jezikovno izražanje. Ta naj razvija »svoj ne-dualni zunaj-opozicijski koncept osvobojenega ustvarjanja znotraj jezika/govorice, ki prehitava vsako miselno strukturo ter je del nekakšne proto-semantike, povezane z vidnim, pa tudi nevidnim okoljem jezikovnega dejanja« (str. 82). Tudi širše jo zanima »kultura mehkih interakcij« (str. 173), zato se v preučevanju možnosti žensk v kulturi znajde v identiteti znanstvenice, zastavljajoče se za transparentno angažiranost in transformativno raziskovanje (str. 83). Pobeg pred falogocentrizmom, ki trga svet skozi dihotomije, je v vrnitvi k telesu, v »soustvarjanju pomena s telesom« (str. 94 in 96).

5. Kritika falogokratskega univerzalizma »resnice« na primeru multikulturalizma je razvidna tudi iz sledeče izjave: »Kampanje, tudi tista o medkulturnem dialogu, izhajajo iz lažnih predpostavk, češ da vsi vemo, o čem je govor, saj so pojmi vzpostavljeni in splošno sprejeti« (str. 109). Multikulturalizem je eno izmed fokusnih področij avtoričinega razpravljanja, čeprav ne prepreda njenega dela tako kot neoliberalno delovanje oblasti v kulturi in problematika spolov.

Telesnost, ki jo avtorica razširi na materialnost znaka, le ima neke omejitve, spočete v sami zaznavi (nikdar zares odrešeni diskurzivnega značaja): »V vsakem trenutku, v ljubezni, političnem življenju, v tišem življenju zaznavanja se z neko stvarjo sprimemo, jo naredimo za svojo, pa se ji obenem vendarle odmikamo in jo držimo na distanci, brez katere o tej stvari ne bi vedeli ničesar.«⁶ Telo, tista (s)tvar, in diskurz o njem, ki ga odmika, ne da bi bilo kdaj zaradi posredovanosti skozi jezik sploh zares zaobjeto, o tem razmerju ter njegovih političnih in kulturno-družbenih kontekstih velja razmišljati vedno znova.

Literatura

Bahovec, Eva (2007): Freud, Ženska in popotnikova senca: Feminizem, psihoanaliza, filozofija. Ljubljana: Delta.

Squires, Judith (2009): Spol v politični teoriji. Ljubljana: Krtina.

Merleau-Ponty, Maurice (2008): Branje Montaigna. Apokalipsa, (121-122): 209-223.

Pascual, Carlos (2015): Stalno brezumje. Literatura XXVII (289-290): 149-164.

6. Gre za paradoks zavestnega bitja, kot ga izraža Maurice Merleau-Ponty (2008, 210) skozi branje Montaigna.